

การศึกษาวิเคราะห์การอ้างเหตุผลกรณีการสร้าง ความหมายเรื่องกำเนิดประชาธิปไตยไทย*

นฤพล สถาพร**

ธีรรัตน์ แสงแก้ว***

ธเนศ ปานหัวไผ่****

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวบทประวัติศาสตร์ว่าด้วยกำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทยที่เชื่อว่ามาจากการพระราชทานโดยกษัตริย์จนกลายเป็นความทรงจำของสังคมไทยที่ว่า “อำนาจอธิปไตยแต่เดิมเป็นของกษัตริย์ กษัตริย์ให้อำนาจอธิปไตยแก่ประชาชน เพราะฉะนั้น กษัตริย์เป็นนักประชาธิปไตย” โดยใช้วิธีวิทยาของการวิจัยแบบวิเคราะห์การอ้างเหตุผลทางปรัชญา ตรวจสอบว่าการอ้างเหตุผลดังกล่าวเป็นการอ้างเหตุผลที่ดีหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า ตัวบทดังกล่าวเป็นการอ้างเหตุผลที่ไม่ดี ทั้งนี้เพราะข้ออ้างที่หนึ่งที่ว่า “อำนาจอธิปไตยแต่เดิมเป็นของกษัตริย์”

* บทความนี้เรียบเรียงส่วนหนึ่งจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญา: ประวัติศาสตร์ว่าด้วยกำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทย”

** นิสิตระดับมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: narupon00@hotmail.com

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: kenjirojung@yahoo.com

**** อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: fhumtnp@ku.ac.th

และข้ออ้างที่สอง “กษัตริย์ให้อำนาจอธิปไตยแก่ประชาชน” ไม่สามารถพิสูจน์ว่าจริง การศึกษาพบว่าข้ออ้างใดๆ ของนักคิดสำนักจารีตประเพณีที่ว่า พระมหากษัตริย์ไทย ทรงขึ้นครองราชย์โดยได้อำนาจจากประชาชนหรือข้ออ้างที่ว่าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าจริงด้วยหลักฐานหรือในทางหลักการ ทั้งข้ออ้างเหล่านี้เองกลับจะชี้ว่า กษัตริย์ไม่ใช่เจ้าของอำนาจอธิปไตยแต่เดิม จึงมีข้อสรุปของการวิจัยที่ว่า เป็นการอ้างเหตุผลที่ไม่ดี เพราะข้ออ้างที่ใช้ขัดแย้งกันเอง

คำสำคัญ: ตรรกวิทยา; ประวัติศาสตร์; ประชาธิปไตย

An Analytical Study of Arguments Explaining the Birth of Thai Democracy*

Narupon Sataporn**

Theerat Saengkaew***

Tanet Panhuaphai****

Abstract

This research aimed at studying historical texts on the origin of democracy in Thai society, which is believed to have been bestowed by the monarch. This has become a collective memory that “The original sovereignty belonged to the monarch. This original sovereignty was given to the people by the monarch. Hence, the monarch is a democratizer.” Here, the research methodology was conducted in the style of philosophical argumentation analysis, asking whether the argument was sound. The result of the study

* This article is part of a research project titled “An Analytical Study: History of the Birth of Democracy in Thai Society”.

** Master’s student, Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University. e-mail: narupon00@hotmail.com

*** Assistant Professor, Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University. e-mail: kenjirojung@yahoo.com

**** Lecturer, Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University. e-mail: fhumtnp@ku.ac.th

revealed that the argument was unsound. This is because the truth of the first premise “The original sovereignty belongs to the monarch” and the second one “The monarch gives his sovereignty to the people” cannot be proved true. It is found that the truth of the premise of traditionalists, claiming that Thai monarch’s accession to the throne is authorized by the people, and the premise that his right to the throne is based on succession, cannot be confirmed true by either evidence or principle. The premises imply original sovereignty did not belong to the monarch. The research, therefore, concluded that the argument is unsound.

Keywords: Logic; History; Democracy

1. บทนำ

ประชาธิปไตยในความหมายว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด เป็นระบบการเมืองที่ถูกขัดขวางด้วยระบอบอื่นๆ อยู่เป็นระยะๆ และไม่เป็นที่ยอมรับนักจากชนชั้นปกครองไทยนับตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ บางเหตุผลบอกว่าไม่เหมาะสมกับสังคมไทยๆ อย่างเรา บางเหตุผลบอกว่าคนไทยยังไม่พร้อมเพราะขาดการศึกษาที่ถูกต้อง โดยไม่ได้มีการให้คำตอบว่าการศึกษาที่ถูกต้องเป็นอย่างไรและเมื่อไรถึงจะเรียกว่าพร้อม (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558ข, น. 5-28) ทว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่นักคิดชนชั้นนำจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ต้องปรับตัวกับระบอบใหม่โดยคณะราษฎรที่เกิดขึ้นเมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 มีความน่าสนใจไปอีกทางหนึ่ง กล่าวคือมีทัศนคติต่อประชาธิปไตยที่ไม่ได้เป็นการต่อต้านประชาธิปไตยดังแต่ก่อน ทว่าได้ปรับตัวต้อนรับเพื่อสร้างความหมายแก่ประชาธิปไตยเข้ากับระบอบกษัตริย์อันมีแต่เดิม คือ มีการพยายามสร้างความหมายหนึ่งขึ้นว่า กษัตริย์ในสังคมไทยเป็นนักประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้ระบอบการเมืองประชาธิปไตยที่ไม่ได้รับการต้อนรับในระยะก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จึงเริ่มได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากชนชั้นนำเก่า โดยวิธีการสร้างคำอธิบายสร้างความหมายแก่ระบอบใหม่ที่เรียกว่าโดยรวมว่าระบอบรัฐธรรมนูญหรือประชาธิปไตยนั้นว่ามีที่มาหรือกำเนิดอย่างไร

คำอธิบายของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2546) แสดงว่า กระแสความคิดหนึ่งเป็นแนวคิดของฝ่ายที่เรียกว่า “จารีตประเพณี”¹ ดังที่อธิบายว่า ประชาธิปไตยไม่ใช่สิ่งใหม่ แต่เป็นของเดิมที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย การกระทำของคณะราษฎรจึงเป็นเพียงการ “ปฏิวัติ” คือการหมุนย้อนกลับไปสู่รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เคยมีอยู่แล้วในสังคมไทย โดยอ้างว่าการที่ในอดีตกษัตริย์ได้รับเลือกจากขุนนางชั้นผู้ใหญ่มีความหมายเท่ากับมีระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นจาก

¹ กลุ่มนักคิดสายราชวงศ์และขุนนางที่ได้รับอิทธิพลความคิดตะวันตก เช่น ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณ, ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และมีความคิดเห็นทางการเมืองต่อระบอบประชาธิปไตยว่า เป็นระบอบที่สังคมไทยมีมานานแล้ว ฉะนั้นการปฏิวัติ พ.ศ.2475 จึงไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่คือการย้อนกลับไปสู่ระบอบที่สังคมไทยเคยมีในอดีตจึงเรียกว่าการ “ปฏิวัติ”

คณะราษฎรจึงไม่ใช่สิ่งใหม่แต่อย่างใด อีกกระแสหนึ่งเป็นของฝ่ายที่เรียกว่า “นักคิดตะวันตก”² ที่อธิบายว่า ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่สังคมไทยยังไม่เคยมีมาก่อน การกระทำของพวกเขาก็เป็น “การอภิวัฒน์” สร้างสิ่งใหม่ในสังคมไทยที่ไม่เคยมีมาก่อน (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546, น. 80-120)

งานวิจัยที่ได้มีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและการก่อตัวของการสร้างความหมายกษัตริย์นักประชาธิปไตย โดยมีงานสำคัญดังนี้ งานศึกษาของสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2544) ในบทความ “พระราชหัตถเลขาสดพระราชย์ ร.7: ชีวิตประวัติของเอกสารฉบับหนึ่ง” ได้ชี้ให้เห็นว่า เอกสารดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นและถูกตีความผิดจากบริบทเดิม จากการเป็นเอกสารต่อรองเพิ่มอำนาจระหว่างพระองค์กับคณะราษฎร จากสาเหตุความขัดแย้งเรื่องการเพิ่มพระราชอำนาจของพระองค์ในกรณีแต่งตั้งสภาผู้แทนบางส่วนและการมีอำนาจคัดค้านกฎหมายที่ไม่เห็นชอบ ทว่ากลับเขียนและถูกอ่านนอกบริบทที่มันเกิด จนกลายเป็นเอกสารที่มีบทบาทและแสดงออกว่าพระองค์ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจากการตีความโดยคนกลุ่มต่างๆ ในเหตุการณ์ทางการเมืองที่อยู่นอกบริบทของการเกิดเอกสารดังกล่าว จนนำไปสู่การสร้างความหมายของการเป็นกษัตริย์นักประชาธิปไตยในเวลาต่อมา

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2550) ศึกษา “กรณี ร.7 ทรงสละราชสมบัติ: การตีความและการสานต่อความหมายทางการเมือง” ศึกษากรณีผู้คนในสังคมจัดการความจริงในกรณีรัชกาลที่ 7 สละราชสมบัติ ซึ่งเหตุการณ์นี้เองเป็นที่มาของเอกสารและข้อความวาทกรรมกษัตริย์นิยมประชาธิปไตยโดยชี้ให้เห็นว่า มีการจัดการความจริงเปลี่ยนไปตามยุคสมัย กล่าวคือในช่วง 20 ปีแรกเน้นปัญหาที่เป็นข้อขัดแย้งระหว่างรัชกาลที่ 7 กับคณะราษฎรเป็นสำคัญ ขณะที่เนื้อหาว่าด้วยเรื่องพระมหากษัตริย์นักประชาธิปไตยมีแพร่หลายน้อยมาก ซึ่งผิดกับพัฒนาการในระยะหลังจากนั้นที่ได้

² กลุ่มนักคิดที่สนใจวิชากฎหมายและเศรษฐศาสตร์การเมือง เช่น ปรีดี พนมยงค์ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้มีความเจริญอย่างเป็นสากลแบบตะวันตก ที่เน้นเสรีภาพ สมภาพและภราดรภาพ โดยมีความเห็นทางการเมืองว่า ก่อน พ.ศ.2475 ลักษณะการเมืองการปกครองไทยไม่มีสิ่งใดที่เรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จึงเป็นการนำสิ่งใหม่ๆ มาสู่สังคมไทย จึงเรียกว่าเป็นการ “อภิวัฒน์”

เปลี่ยนประเด็นมาเน้นย้ำว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักประชาธิปไตยที่แท้จริง ในขณะที่คณะราษฎรเป็นฝ่ายต้องการผูกขาดอำนาจและทำการปกครองโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาชน

ประจักษ์ ก้องกีรติ (2558ก) ในบทความ “24 มิถุนา ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม” ศึกษาความเป็นมาของ “วาทกรรมกษัตริย์นิยมประชาธิปไตย” โดยชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมดังกล่าวเริ่มต้นจากเอกสารสละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 ที่เป็นเอกสารต่อรองเพิ่มอำนาจระหว่างพระองค์กับคณะราษฎร ทว่ากลับเขียนและถูกอ่านนอกบริบทที่มันเกิดจนกลายเป็นว่าเป็นเอกสารที่มีบทบาทและแสดงออกว่ารัชกาลที่ 7 ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ซึ่งมีผลอย่างสำคัญต่อความคิดของนิสิตนักศึกษาในขบวนการเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ข้อความดังกล่าวปรากฏบนหน้าปกจุลสารเรียกร้องรัฐธรรมนูญว่า “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใดคณะใดโดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาดและโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร” ซึ่งนับว่าเป็นตัวบทต้นทางว่าด้วยเรื่องกำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทยกำเนิดจากการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ที่งานชิ้นอื่นๆ นำไปผลิตซ้ำและขยายความตามแต่ละบริบทรวมทั้งเป็นตัวบทต้นทางในการร่วมสร้าง “วาทกรรมกษัตริย์นิยมประชาธิปไตย” เพื่อต่อต้านเผด็จการทหารและคณะราษฎรอย่างสำคัญในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516

ประเด็นในการศึกษาของบทความนี้ไม่ใช่การใช้ให้เห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงที่มีผู้ศึกษามาก่อนแล้ว แต่พยายามชี้ให้เห็นจุดเปราะบางในการอ้างเหตุผลของฝ่ายจารีตประเพณีที่พยายามสร้างความหมายให้แก่กำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทย เพื่อสร้างกรอบความคิดเรื่องกษัตริย์นักประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง ความหมายแก่กำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทยว่ากำเนิดจากการพระราชทานโดยกษัตริย์ว่ามีการอ้างเหตุผลอย่างไร ข้ออ้างเป็นจริงหรือไม่ แล้วข้ออ้างขัดแย้งกับข้อสรุปหรือไม่

2. วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ว่าด้วยกำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทย

ความคิดความเชื่อที่จะมีการพระราชทานรัฐธรรมนูญในความหมายว่าเป็นรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยนั้นเป็นการคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญโดยไม่ได้ดูเนื้อหาสาระภายในของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่อ้างว่าเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด เพราะในระยะเริ่มต้นในช่วง พ.ศ.2475 นั้นยังไม่มีการค้นพบเอกสารการเมืองที่คิดเชื่อว่าจะเป็น “ร่างรัฐธรรมนูญ” ความเชื่อที่อ้างกันมาในเรื่องนี้มาจากหนังสือ “เจ้าชีวิต” ของพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ (2558) ที่ว่า “ฉันได้คิดรายการละเอียดของพิธี (รัฐธรรมนูญ) นั้นมาหลายปี เพราะรู้ดีว่า จะต้องเกิดขึ้นในรัชกาลของฉัน ฉันร่างคำประกาศไว้ในใจฉันเป็นเวลานานมาแล้ว” กระทั่งภายหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เบนจามิน เอ. แบ็ตสัน (Benjamin A. Batson) นักวิชาการที่ศึกษาการเมืองรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้ค้นพบเอกสารดังกล่าวในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ในชื่อ “ร่างเค้าโครงการเปลี่ยนรูปการปกครอง” (An Outline of Change in the Form of the Government) (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558ก, น. 30) และการอ้างเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นมีความจำเป็นที่ต้องดูเนื้อหาสาระ การกำหนดบทบาทและคำนิยามเรื่องอำนาจว่าเป็นอย่างไร และกฎหมายที่เป็นรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องกำหนดบทบาทและคำนิยามเบื้องต้นที่ว่า อำนาจสูงสุดเป็นของราษฎร การอ้างความเชื่อดังกล่าวเป็นต้นทางสำคัญที่สร้างคำอธิบายและภาพทางการเมืองที่ว่า หากคณะราษฎรไม่ทำการปฏิวัติแย่งชิงอำนาจไปจากการเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญหรือประชาธิปไตยไปจากกษัตริย์ บ้านเมืองก็คงไม่วุ่นวาย และการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยในสังคมไทยก็คงราบรื่น กล่าวอย่างกระชับคือ มีความคิดความเชื่อที่ว่าประชาธิปไตยที่เกิดจากการพระราชทานนั้นจะราบรื่น ส่วนประชาธิปไตยที่เกิดจากคณะราษฎรนั้นก่อความขัดแย้งวุ่นวาย เพราะเป็นเพียงการแย่งชิงอำนาจของกลุ่มการเมืองนักเรียนนอกกลุ่มหนึ่งจากการเตรียมการพระราชทานประชาธิปไตยแก่ราษฎรโดยกษัตริย์

ทว่าจุดอ่อนของคำอธิบายแนวทางดังกล่าวอยู่ที่ว่า สิ่งที่อ้างว่าจะเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญมีเนื้อหาสาระอย่างไร จากการศึกษานักวิชาการจะเห็นได้ว่า เอกสาร

ดังกล่าวไม่ใช่กฎหมายในระบอบประชาธิปไตยแต่อย่างใด เพราะกำหนดบทบาทและคำนิยามเรื่องอำนาจสูงสุดเป็นของกษัตริย์ (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 59) ซึ่งตรงข้ามกับการกำหนดนิยามว่า อำนาจอสูงสุดเป็นของราษฎรทั้งหลาย จะเห็นได้ว่าการกำหนดนิยามแบบแรกที่ว่า อำนาจอสูงสุดเป็นของกษัตริย์เป็นคำนิยามตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผิดกับระบอบประชาธิปไตยที่ว่า อำนาจอสูงสุดเป็นของราษฎร จุดอ่อนในประเด็นที่สองคือ แนวคิดที่ว่าคณะราษฎรแย่งชิงอำนาจไปจากการเตรียมการพระราชทานไปเป็นของพวกเขาตนนั้น ผิดกับหลักฐานที่ว่า คณะราษฎรยึดอำนาจได้ในวันที่ 24-26 มิถุนายน พ.ศ.2475 และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2475 ซึ่งข้อความสำคัญในกฎหมายก็คือว่า กำหนดนิยามและประกาศให้ “อำนาจอสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” (มาตรา 1 ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475) ซึ่งเป็นการกำหนดนิยามตามระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจอสูงสุดเป็นของราษฎรที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในสังคมไทย (ปิยนุตร แสงนกกุล, 2559, น. 33) จุดอ่อนในประเด็นที่สามคือ ความเชื่อที่ว่าความขัดแย้งวุ่นวายทางการเมืองเกิดจากคณะราษฎรแย่งชิงอำนาจนั้นก็มีจุดอ่อนที่ว่า กฎหมายที่เชื่อว่าจะมีการพระราชทานไม่ใช่กฎหมายในระบอบประชาธิปไตย ความขัดแย้งวุ่นวายจึงไม่ใช่การแย่งชิงอำนาจไปจากการเตรียมการพระราชทาน เพราะไม่ปรากฏว่ามีอยู่จริง แต่ความขัดแย้งวุ่นวายเป็นผลอีกด้านของการแย่งชิง คือ เป็นเพราะการพยายามชิงอำนาจกลับของเครือข่ายระบอบเก่าที่สูญเสียอำนาจเพื่อถวายนินทาอำนาจต่างหาก กรณีที่รู้จักกันดีคือ กรณีกบฏบวรเดชที่กลุ่มบุคคลมีเป้าหมายเพื่อถวายนินทาอำนาจแก่กษัตริย์อย่างชัดเจน (หลวงโพนธอรณานัญ, 2492, น. 61-62) หรือกล่าวได้ว่าเป็นความขัดแย้งของฝ่ายคณะราษฎรกับฝ่ายต่อต้านการปฏิวัติ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 3-63)

ดังที่กล่าวเบื้องต้นว่าเมื่อมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้นแล้ว ได้มีการพยายามสร้างความหมายให้แก่ประชาธิปไตยในสังคมไทยของฝ่ายจารีตประเพณี โดยมีประเด็นร่วมกันคือ ต้องการสร้างความหมายว่า “กษัตริย์เป็นนักประชาธิปไตย” นี่คือประเด็นร่วมกันของฝ่ายจารีตประเพณี แต่ประเด็นร่วมกันนี้มีความแตกต่างในการใช้อำนาจที่ต่างกัน กล่าวคือ ระยะเริ่มต้น พ.ศ.2475 การพยายามสร้างความหมายว่ากษัตริย์เป็นนักประชาธิปไตยมิใช่การยืนยันโดยการอ้างว่า

ประชาธิปไตยกำเนิดจากการพระราชทานโดยกษัตริย์ แต่เป็นการยืนยันโดยการอ้างที่ว่า ประชาธิปไตยไม่ใช่สิ่งใหม่ เพราะกษัตริย์ในสังคมไทยมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว กล่าวคือ กษัตริย์ได้รับอำนาจหรือขึ้นครองราชย์จากการเลือกตั้งโดยราษฎรอยู่แล้ว โดยอ้างว่า “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” คือหลักการดังกล่าว (ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณ, 2475 อ้างใน ฌีรพล ใจจริง, 2556, น. 79) การที่ในระยะเริ่มต้นระบอบใหม่ไม่ได้อ้างว่าเกิดจากการพระราชทานโดยกษัตริย์ก็อาจเพราะคณะราษฎรมีอำนาจน้อยในช่วงดังกล่าวก็เป็นได้ และเหตุการณ์ก็เพิ่งผ่านไปอย่างชัดเจนว่าคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงไม่ใช้การพระราชทาน แต่หันไปอ้างว่าประชาธิปไตยไม่ใช่ของใหม่ โดยกษัตริย์ในสังคมไทยมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้วเพราะมาจากการเลือกตั้งแทน แต่ก็เริ่มมีการเปลี่ยนคำอธิบายว่าเกิดจากการพระราชทานเมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 (ธารงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2548, น. 89-113) ในขณะที่การสร้างความหมายเรื่องกษัตริย์นักประชาธิปไตยที่สำคัญอีกทางหนึ่งก็คือ การสร้างความหมายจากข้ออ้างที่ว่า ประชาธิปไตยเกิดจากการพระราชทานโดยกษัตริย์ เพราะอำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์ และกษัตริย์ให้อำนาจแก่ประชาชน กษัตริย์จึงเป็นนักประชาธิปไตย ซึ่งจะปรากฏเด่นชัดหลังเหตุการณ์สละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 เป็นต้นมา เพราะเนื้อความในเอกสารสละราชสมบัติดังกล่าวเป็นเอกสารต้นทางที่สำคัญที่ถูกใช้เป็นแหล่งอ้างอิงตีความของนักคิด นักศึกษา และนักวิชาการ ในการตีความและสร้างความหมายแก่นางของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการปล่อยนักโทษในคดีกบฏบวรเดชและก่อนเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยต่อสู้กับเผด็จการทหาร 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2556, น. 415-444) แต่อย่างไรก็ตาม การกล่าวอ้างว่าประชาธิปไตยกำเนิดจากการพระราชทานเพื่อสร้างกรอบความคิดเรื่องกษัตริย์นักประชาธิปไตยนั้นจะน่าเชื่อถือก็ต่อเมื่อแน่ใจได้ว่าอำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์จริง ดังนั้นการวิเคราะห์ข้ออ้างเรื่องที่มาของอำนาจเพื่อยืนยันว่าอำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์ตามแนวทางของประวัติศาสตร์ฝ่ายจารีตประเพณีในประเด็นดังกล่าวจึงเป็นภารกิจของงานนี้

3. วิเคราะห์การอ้างเหตุผลกรณีการสร้างความหมายเรื่องกำเนิดประชาธิปไตยไทย

การสร้างความหมายแก่ประชาธิปไตยในสังคมไทยว่ากษัตริย์เป็นนักประชาธิปไตยจากมุมมองนี้ไม่ใช่การอ้างว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วในสังคมไทยอย่างที่เคยอ้างหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ แต่คือการอ้างว่าเกิดจากการพระราชทานอำนาจแก่สังคมไทย การพระราชทานนี้มีต้นทางการตีความมากกว่าหนึ่งทาง เช่น ตีความเหตุการณืพิธีรัฐธรรมนูญที่ลงพระปรมาภิไธย ว่ามีนัยยะสำคัญคือ พระราชทานสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแก่ตัวแทนของประชาชนเป็นต้น แต่ต้นทางที่สำคัญอีกทางหนึ่งเป็นผลมาจากการอ้างอิงและตีความข้อความจากตัวบทเอกสารสละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 ที่กล่าวมา โดยเฉพาะในกลุ่มนักคิดนิสิตนักศึกษายุค 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ที่รื้อฟื้นวาทกรรมกษัตริย์นักประชาธิปไตยจากงานเขียนของนักคิดนักเขียนนักการเมืองฝ่ายจารีตประเพณีที่ได้รับการปล่อยตัวจากคดีกบฏบวรเดชเป็นสำคัญ ซึ่งปรากฏอย่างสำคัญในเอกสารใบปลิวของกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2516 (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2556, น. 415-444) ความว่า

พี่น้องประชาชนที่รัก

นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ.2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชปณิธานอย่างแน่วแน่ชัดว่า “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละราชอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร”

แต่ตลอด 41 ปีที่ผ่านมา อำนาจหาได้เคยตกถึงมือประชาชนไม่ คนไทยยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ของตนอย่างแท้จริง การละเมิดสิทธิ เสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชนยังปรากฏขึ้นทั่ว ๆ ไป อันทำความ

ยุ่งยากเดือดร้อน อดอยากแร้นแค้นให้เกิดแก่พี่น้องชาวไทย
นานัปการ

ข้อความงานเขียนของคนกลุ่มนี้บรรจุความหมายสองข้อความสำคัญเอาไว้ คือ สรุปรวากษัตริย์เป็นนักประชาธิปไตยจากการอ้างว่าได้ทรงพระราชทานสละอำนาจให้แก่ประชาชน จากประโยค “สละราชอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป” และการสละอำนาจให้ประชาชนนั้น ก็บรรจุข้อความที่รับไว้ก่อนว่า อำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์ ดังว่า “อำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิม” จุดวิเคราะห์ก็คือว่า การสละอำนาจให้ประชาชนจะน่าเชื่อถือก็ต่อเมื่อสามารถยืนยันได้ว่า การกล่าวอ้างว่า อำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์นั้นเป็นจริง และอะไรคือข้ออ้างที่ถูกใช้เพื่อสนับสนุนในประเด็นนี้

4. ข้ออ้าง: ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์

ข้ออ้างนี้เป็นข้ออ้างของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวบทเอกสารสละราชสมบัติด้วย ข้ออ้างดังกล่าวคือ “...ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์...” แม้ตัวบทจะแสดงว่าได้อำนาจจากแหล่งอื่น และไม่ได้มีอำนาจบนสิทธิในตัวเอง แต่ความน่าเชื่อถือของข้ออ้างนี้ก็ยังแข็งแกร่งในแงุ่มที่ว่า “กษัตริย์สืบเนื่องกับกษัตริย์” กล่าวคือ กษัตริย์องค์ปัจจุบันได้สิทธิอำนาจจากกษัตริย์องค์ก่อนหน้า ซึ่งก็ยังคงเป็นอำนาจของกษัตริย์เช่นเดิมซึ่งมีระนาบที่สืบเนื่องกัน หรือที่เรียกว่า “การสืบสันตติวงศ์” แต่กระนั้นก็ตาม การสืบสันตติวงศ์ตอบได้เพียงแต่ว่า อำนาจสืบกันมาอย่างไร แต่ไม่ได้ตอบว่าที่มาของอำนาจมาจากไหน และต้องประสบปัญหาที่ว่าอำนาจที่สืบกันมานั้นกลับมีต้นทางในการอธิบายจากรัชกาลที่ 4 ผู้อธิบายการเป็นพระเจ้าแผ่นดินของพระองค์ว่ามาจากหลักการ “อนกนิกรสโมสรสมมติ” ความว่า

ที่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินทั้งนี้ ครั้นจะว่าไปว่าได้เป็นด้วยอำนาจ
เทวดาก็จะเพนอันลบลบลัญญุณของท่านผู้หลักผู้ใหญ่ที่ท่าน

พร้อมใจกันอุปถัมภ์คำซุ้ให้เปนเจ้าแผ่นดินนั้นไป ด้วยว่าความที่ได้เปนเจ้าแผ่นดินเพราะท่านผู้หลักผู้ใหญ่คำซุ้อุดหนุนนั้น รู้อยู่แก่ตา เห็นอยู่แก่ตาของคนเปนอันมากตรงๆ ไม่อ้างว่าอำนาจเทวดาแล้ว (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างใน อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2555, น. 38)

ความหมายคือ รัชกาลที่ 4 ทรงเห็นว่า ที่พระองค์ได้เป็นกษัตริย์นั้นเป็นเพราะขุนนางผู้ใหญ่ต่างหากที่ทำให้พระองค์ได้ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งก็หมายความว่า ขุนนางผู้ใหญ่เป็นชุมชนทางการเมืองนั่นเอง นั่นคือพระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงคำอธิบายเดิมและเปลี่ยนแปลงใหม่ จากเดิมที่เชื่อว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งกำลังสั่งสมบุญบารมี ทรงปฏิเสศคติเทวสิทธิ์” ซึ่งจะทำให้พระองค์มีอำนาจในตัวเอง มาเป็น “พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงเป็นมนุษย์” และ “ท่านผู้หลักผู้ใหญ่ที่ท่านพร้อมใจกันอุปถัมภ์คำซุ้ให้เปนเจ้าแผ่นดิน” (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2555, น. 38-40)

5. ข้ออ้าง: กษัตริย์ขึ้นครองราชย์จากหลักการ “อเนกนิกรสโมสรสมมติ”

ตามลัทธินิยมของไทยนั้น พระเจ้าแผ่นดินเสวยราชสมบัติโดยประชาชนเลือกตั้ง ดังมีความปรากฏในพระบรมนามาภิไธยของพระเจ้าแผ่นดิน... ในพระบรมนามาภิไธยของพระพุทธเจ้าหลวงยังมีความชัดอยู่ว่าอเนกชนนิกรสโมสรสมมติ ซึ่งแปลว่า โดยประชาชนเลือกตั้ง... (ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณ, 2475 อ้างใน ญัฐพล ใจจริง, 2556, น. 79)

ข้ออ้างดังกล่าวนี้เป็นข้ออ้างของนักประวัติศาสตร์และปัญญาชนนักคิดนักเขียนสำนักจารีตประเพณี ที่อ้างว่า “ที่มาของอำนาจ” คือ พระมหากษัตริย์ไทยทรงขึ้นครองราชย์โดย “ความเห็นชอบของชุมชนการเมือง” หลักการดังกล่าวเรียกว่าหลักการ “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” เพื่อสร้างความหมายว่าประชาธิปไตยไม่ใช่สิ่งใหม่แต่มีอยู่แล้วในสังคมไทยแต่เดิม การอ้างดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับการอ้างของ พระยา

ศรีวิสารวาจา นักกฎหมายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้พยายามอธิบายอำนาจของกษัตริย์ว่ามีที่มาจากประชาชน โดยอ้างคดีเรื่อง “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” ความว่า

อันว่าอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวสยามนั้น แปลว่า พระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติด้วยประชาชนอัญเชิญเสด็จขึ้น ทั้งนี้เป็นการตรงกับหลักการในโบราณประเพณีของเรา แต่เดิมมาพระนามของพระเจ้าแผ่นดินของเรามีความตอนหนึ่งว่า อเนกนิกรสโมสรสมมติ และพิธีราชาภิเษกก็มีพราหมณ์และข้าราชการผู้ใหญ่ถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ซึ่งแสดงชัดว่า ประเพณีของเราไม่ถือว่าพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเนื่องมาจากพระราชอำนาจของพระองค์เอง ในบางประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ในสมัยพระเจ้าแผ่นดินวงศ์สตีวาร์ด เป็นต้น ถือว่าพระเจ้าแผ่นดินจุติลงมาเกิดจากสวรรค์ จึงนำเอาพระราชอำนาจที่ได้รับจากสวรรค์มาปกครองแผ่นดิน ประเทศเราตั้งแต่โบราณมาไม่ถือหลักการเช่นนั้น (พระยาศรีวิสารวาจา, 2475, น. 1-2)

ในการเริ่มวิเคราะห์ข้ออ้างนี้ คือการตั้งคำถามที่ว่า สถานการณ์หรือเหตุการณ์ใดที่ทำให้ความหมายของประโยคดังกล่าวเป็นจริง ซึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ก็ยังขาดหลักฐานขึ้นดังกล่าวสนับสนุนในตอนนี้อยู่ (อาจมีหลักฐานสนับสนุนในภายหลังหน้าก็เป็นได้ แต่ตอนนี้ยังไม่มีหรือยังไม่พบ) เพราะยังไม่มีกระบวนการเลือกตั้งใดๆ ในความหมายที่ประชาชนเลือกตั้งเลยก่อน พ.ศ. 2475 ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรเป็นอย่างน้อย แต่ถ้าหากมีหลักฐานสนับสนุน ก็เกิดคำถามที่ต้องวิเคราะห์ต่อไปว่า ชุมชนทางการเมืองที่เรียกว่า “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” เท่ากับชุมชนการเมืองในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ ซึ่งก็เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นชุมชนการเมืองในความหมายแค่งานและขุนนางชนชั้นนำเท่านั้นมิได้รวมถึงประชาชนโดยทั่วไป (ณัฐพล ใจจริง, 2556, น. 79) หรืออย่างน้อยจนบัดนี้ก็ยังมิได้มีหลักฐานยืนยันให้นำเชื่อถือได้ การอ้างว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วจากการขึ้นครองราชย์โดยหลักการ “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” จึงเป็นสิ่งที่ยังขาดความน่าเชื่อถือ ข้ออ้างนี้เป็นผล

จากการพยายามดัดแปลงประชาธิปไตยว่ามีอยู่แล้วในสังคมไทย ไม่ใช่ของใหม่อะไร โดยการอ้างว่ากษัตริย์ในสังคมไทยมาจากการเลือกโดยประชาชนอยู่แล้ว แต่การพยายามกระทำเช่นนั้นก็มีผลขัดแย้งกันต่อการอ้างเหตุผลในตัวบทแนวทางการพระราชทานอย่างชัดเจน เพราะหัวใจของการพระราชทานคือการรับไว้ก่อนว่ากษัตริย์เป็นเจ้าของอำนาจแต่เดิม การดัดแปลงดังกล่าวจึงเป็นการชี้ไปสู่ข้อสรุปที่ว่า อำนาจแต่เดิมไม่ใช่ของกษัตริย์ แต่เป็นของประชาชนหรือชุมชนทางการเมือง ไม่ว่าชุมชนทางการเมืองนั้นจะเป็นชุมชนในระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ หรือเป็นแค่กลุ่มการเมืองในระบอบขุนนางสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็ตาม ดังที่พระยาศรีวิสารวาจา นักกฎหมายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กล่าวไว้เองว่า “พระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติด้วยประชาชนอัญเชิญเสด็จขึ้น ทั้งนี้เป็นการตรงกับหลักการในโบราณประเพณีของเรา...ประเพณีของเราไม่ถือว่าพระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเนื่องมาจากพระราชอำนาจของพระองค์เอง” เป็นต้น ถ้าเป็นเช่นที่กล่าวมาในเบื้องต้นจริง ความหมายจากข้อความดังกล่าวที่ว่า “อำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์” ก็ขาดความน่าเชื่อถือ

กระนั้นก็ตาม อาจมีข้อโต้แย้งของฝ่ายจารีตประเพณีที่น่ารับฟังว่า ชุมชนการเมืองที่เรียกว่า “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” ถวายโอนอำนาจให้กษัตริย์แล้ว “อำนาจจึงเป็นของกษัตริย์” นั่นเอง ถ้าเช่นนั้นจุดวิเคราะห์จะอยู่ที่ว่า จะมีหลักการหรือหลักฐานใดๆ ที่ว่าการถวายโอนอำนาจดังกล่าวน่าเชื่อถือว่าเป็นจริง หรือกล่าวคือ ถ้าเป็นจริงก็คงเข้าใจได้ยากว่า ทำไมกษัตริย์ถึงสละอำนาจให้ประชาชนอีก ในเมื่อประชาชนสละอำนาจให้กษัตริย์ตั้งแต่ต้นแล้ว และจะกลายเป็นการอ้างเหตุผลที่วกวนที่น่าข้อสรุปมาเป็นข้ออ้างและข้ออ้างไปเป็นข้อสรุป แต่กระนั้นก็ตามการอ้างเหตุผลเรื่องนี้ที่ว่า “ชุมชนการเมือง” ที่เรียกว่า “อเนกนิกรสโมสรสมมติ” ถวายโอนอำนาจให้กษัตริย์แล้ว อำนาจจึงเป็นของกษัตริย์นั่นเอง ต้องประสบกับความขัดแย้งกับข้ออ้างในตัวบทเอกสารสละราชสมบัติเองที่ว่า “...ข้าพเจ้าได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์...” นั่นคือ ได้อำนาจมาจากการสืบราชสมบัติจากกษัตริย์องค์ก่อนหน้าพระองค์

จากการวิเคราะห์ข้ออ้างทั้งจากตัวบทและของนักคิดปัญญาชนฝ่ายจารีต จะเห็นได้ว่ายังขาดหลักฐานที่น่าเชื่อถือเพียงพอที่จะทำให้ข้ออ้างที่หนึ่งมีค่าความ

เป็นจริง เพราะข้ออ้างต่างชี้ว่าได้อำนาจมาจากแหล่งอื่น ข้ออ้างที่ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งกำลังสั่งสมบุญบารมี” ที่จะทำให้กษัตริย์มีอำนาจในตัวเองจากการกระทำสะสมบุญบารมีกลับถูกปฏิเสธจากชนชั้นนำช่วงรัชกาลที่ 4 อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์มาเป็นแบบมนุษยนิยมที่เน้นเหตุผลที่ประจักษ์ได้เป็นรากฐานในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555, น. 68-190) เป็นต้นมา จึงทำให้ขาดข้ออ้างที่นารับฟังที่ว่า “อำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์” ในตัวเอง ที่ไม่ได้อ้างจากแหล่งอื่น

6. บทสรุป

บทสรุปจึงอยู่ที่ว่า การวิเคราะห์กำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทยจากแนวทางพระราชทานยังขาดความน่าเชื่อถือได้ในตอนนี้ จนกว่าจะหาหลักการมายืนยันได้ว่าอำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์เป็นจริง เพราะข้ออ้างที่ใช้อยู่ทั้งของนักคิดฝ่ายจารีตที่ว่ากษัตริย์ได้อำนาจจากชุมชนทางการเมืองและของเอกสารสละราชสมบัติเองที่ว่าได้อำนาจจากการสืบราชสมบัติสันตติวงศ์ยังขาดความน่าเชื่อถือ เพราะข้ออ้างต่างชี้ว่าอำนาจแต่เดิมไม่ใช่ของกษัตริย์ ในเมื่อไม่สามารถยืนยันได้ว่าอำนาจแต่เดิมเป็นของกษัตริย์ ก็เป็นไปได้ว่ามีการพระราชทานอำนาจแก่ประชาชน เพราะจะกลายเป็นให้ในสิ่งที่ไม่มีอยู่ไป เพราะคนเราจะให้อะไรได้ ก็ต่อเมื่อเป็นเจ้าของสิ่งนั้นเสียก่อนจากการวิเคราะห์ข้ออ้างที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นทำให้ประวัติศาสตร์กำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทยที่ว่ามาจากการพระราชทานโดยพระมหากษัตริย์เพื่อสร้างความหมายกษัตริย์นักประชาธิปไตยจึงยังคงขาดความน่าเชื่อถือ

รายการอ้างอิง

- คริส เบเคอร์ และผาสก พงษ์ไพจิตร. (2557). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ณัฐพล ใจจริง. (2556). *ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื้อ*. นนทบุรี: ฟ้ามุ่ย.
- ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์. (2548). "10 ธันวาคม วันพระราชทานรัฐธรรมนูญ หรือ วันรัฐธรรมนูญ?". ใน ชานูวิทย์ เกษตรศิริ (บ.ก.). *ธรรมศาสตร์และการเมือง เรื่องพื้นที่*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). *ความคิด ความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ฟ้ามุ่ย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่และใบเรือ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: ฟ้ามุ่ย.
- บัทสัน, เบนาจามิน เอ. (2555). *อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม*. (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงศ์, ศศิธร รัชนี้ ณ อยู่ธาดา, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2556). *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ*. นนทบุรี: ฟ้ามุ่ย.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558ก). *การเมืองวัฒนธรรมไทย ว่าด้วยความทรงจำ/วาทกรรม/อำนาจ*. นนทบุรี: ฟ้ามุ่ย.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558ข). *ประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่าน: รวมบทความว่าด้วยประชาธิปไตย ความรุนแรง และความยุติธรรม*. นนทบุรี: ฟ้ามุ่ย.
- ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2559). *รัฐธรรมนูญ: ประวัติศาสตร์ข้อความคิด อำนาจสถาปนา และการเปลี่ยนผ่าน*. นนทบุรี: ฟ้ามุ่ย.
- ศรีวิสารวาท, พระยา. (2475). *คำอธิบายร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม*. พระนคร: หลุโทะ.
- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. (2544). *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา*. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก.
- โหมธรอนราญ, หลวง. (2492). *เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ*. พระนคร: นครชัย.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2555). *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.